ЧАҺЫЛҺАН

САРГЫЛААХ ДОЙДУ

САССР ГОСУДАРСТВЕННАЙ ИЗДАТЕЛЬСТВАТА
Якутскай н. * 1944

САНАЛ

Сайын от ыйдааҕы күн үөһэ туйааран
Өлүөнэ уутугар түһүүтэ,
Уу, халлаан мунура суох уһун тунаара
Былыта, тыала суох көстүүтэ;

Айылҕа дьол-уйгу тыыннанар даланын
Дьон-сэргэ таптыырын абынан,—
Мин ыраах Дьоҥкума үрдүгэр тураммын
Сирдьиппит туһунан саныыбын.

Биһиэхэ күн буолан инники сирдээччи,
Биһиги тапталбыт—ол кини.
Баай кэмэ-кэрдиитэ кэлбитин этээччи,
Баараҕай бухатыыр—ол кини.

Колхозтаах бааһынай күн диэки анаарыа,—
Күн кини сирдьитин санатыа;
Былыкка талаһар быыстала суох ырыа,—
Сайдыбыт олоҕун саната.

Б $\frac{НИ}{67}$ 605

Үлэһит хараҕар үөһээнэн дьиппиэрэр
Заводун үрдүнэн көстүөҕэ,
Сирдьитин күөрэйбит илиитин дьүккүөрэ,
Сир үрдүн силлиэрдэр күүстээҕэ.

Бу олох—сирдьиппит тупсарбыт дойдута,
Сирдьиппит кытаанах илиитэ,
Аҕалыы таптала, аҕалбыт уйгута
Народ киэҥ сүрэҕэр киириитэ.

Мин дойдум—кыыл таба кыырайар хайата
Кистэлэҥ күндүтүн таһаарда:
Алдаҥҥа, Дьугдьуурга алыынан тайаата
Кемүһү хоторор дыраага.

Дьаҥҥы таас адаарын үрдүнэн далаарда
Саймаархай салгын ыар харааба,
Биир санаа умайда Булуҥҥа, Уралга,
Бүлүүгэ мичээрдэ Арагва.

Ол иһин Сталины уруйдаан ыллыыллар:
Сахалар, казахтар, черкестэр;
Солов й, күөрэгэй; сааскы күөх кытыллар;
Чонгурии, домбара, оркестр.

1940.

---

* * *

Бу үөрүүлээх үтүө күҥҥэ
Күөрэйэллэр ааспыт кэмнэр,

Оҕо сааспыт дьүөрэлэрэ,
Үөрэх күнүн үтүөлэрэ:

Олох сүүрүгүн араах ын,
Дьалкыйа сайдан иһэрин,
Үөрэх элбэх муударах ын
Эдэр түөскэ иҥэринии...

Көҥүл дьоллоох туонатыгар
Күөрэгэйдии көччүйүү...
Эдэр санаа кынатыгар
Олорон үөһэ көтүү...

Онтон ыла элбэх сайын,
Элбэх кыһын кэлэн ааста.
Оҕо бэйэбит саах ыран,—
Үлэ биһиэхэ ыалласта.

Оччотооҕу хоргутуһуу
Омуннарын умуннубут...
Арай, итии доҕордоһуу
Уота түөскэ умуллубат.

Бэҕэһээҥи үөрэнибит
Билигин арда атан,—
Үөрэтэр чиэстэннибит—
Оннук, олох чахардата.

Республика махталын
Бастыҥнарбыт ыллыгыт,

Көҥүл народ тапталын
Уйгутунан тыынныгыт.

Бу үөрүүлээх үтүө күҥҥэ
Үрдүк дьоллоох доҕотторбун,—
Истиҥ ырыам күлүмүнэн
Эҥигини уруйдуубун!

---

* * *

Быраһаайдарыҥ, быдан кэмҥэ:
Иитиллибит алаас сирбит,
Күөх халлааммыт, күндүл үрэхпит,
Иллээх үтүө дьүөгэлэрбит!

Халыйан кэлэн долгуппатын
Хара былыт силлиэтинэн:
Сайаҕас эҥи сэлгыҥҥытын,
Сандал кэрэ бэйэҕитин!

Эрэллээх айаннаан бардыбыт
Эҥи дьолгутун көмүскүү:
Ытык иэспитин толоруохпут
Ыраах сиргэ, күнүс, түүн!..

Үлэлээн үөрэ-көтө хаалыҥ,
Олох ордук чэдгийиэхтин!
Өстөөхпүтүн кыайан, өтөр
Эҥиэхэҕэ эргиллиэхпит!

Быраһаайдарыҥ бу күннэргэ:
Иитиллибит алаас сирбит,
Күөх халлааммыт, күндүл үрэхпит,
Иллээх үтүө дьүөгэлэрбит...

1941

ГЕРОЙ ТУҺУНАН ЫРЫА

Ф. К. ПОПОВ кэриэһигэр

Днепр тымныы долгуннарын
Туоруур саха уола.
Тула ууга бырдааттанар
Ардах буулдьа суола.

Туораан,—немец окуопатын
Күдэн-таһаан тэбэр.
Өстөөх үөрэ куоппатын диэн
Кэрдэр, кимэн киирэр.

Ахта өстөөх пулемета,
Өлүк—кини тула.
Онно аргыый сыылан үөмтэ
Саха туйгун уола.

Днепр тымныы долгуннарын
Кыһыл сэрии туоруур.
Өстөөх үөрүн бу самнаран
Көҥүл суолун солуур.

Арбаа эмиэ ардах буулдьа
Ахсым уотун ыһар.
Немец пулеметун былдьаан
Эдэр буойун ытар.

Днепр арбаа эҥэригэр
Саха сирин булан,
Илбистээхтик сэриилэһэр
Саха туйгун уола.

БИҺИГИ СҮРЭХПИТ

Улуу дьол иннигэр
Уот сэрии иһигэр
Охсуһа сылдьааччы
Сэриилит сэгэрбит!

Хаан-уруу бырааттар,
Хаарыаннаах доҕоттор,
Эһигини кытары—
Биһиги сүрэхпит!

Дойдугут туһугар
Чугуйар буолуман,
Биһиги эһиэхэ—
Бэттибэт тирэхпит!

Хаан-уруу бырааттар,
Хаарыаннаах доҕоттор,

Эһигини кытары—
Биһиги сүрэхпит!

Күүрээннээх күннэргэ,
Түбүктээх түүннэргэ
Бигэ күүс буолуохтун
Биһиги бэлэхпит!

Хаан-уруу бырааттар,
Хаарыаннаах доҕоттор,
Эһигини кытары—
Биһиги сүрэхпит!

Уордаахтык охсуһуҥ!
Уот сытыы буулдьаҕыт
Өлүүлээх өттүнэн
Өстөөҕү ситиэхтин!

Хаан-уруу бырааттар,
Хаарыаннаах доҕоттор,
Эһигини кытары—
Биһиги сүрэхпит!

ХАЙЫҺАР ЫРЫАТА

Хоту дойду хонноҕунан
Колонналар бардылар,
Хара тыанан, толоонукан
Хайыһардар дайдылар.

Хос ырыата

Өстөөх ханна саһан сылдьар,
Өстөөх ханна хайыһар,—
Ситиэ онно сытыы буулдьа,
Ситиэ сыыдам хайыһар!

Сибирь улуу буолактара
Силлиэрдилэр иһиирэ,
Туундра тыйыс уолаттара
Туруннулар сэриигэ.

Хос ырыата

Биллин фашист баһылыга
Биһи чаҕаан күүспүтүн,
Кыайыы сырдык дьаралыга
Биһигини кууспутун!

Хос ырыата

1942.

СВЯЗИСТ

(Сурковтан)

Кини сунууру салгыырын эрэ кытта,
Тыал тыаһын тыаҕа өрүттэнэн,
Өстөөх буулдьата үһүүрэн ааста
Төгкөйбүт төбөтүн үрдүнэн.

Халлаан ол күн хахсааттаммыт этэ.
Эстэр тыастан өнньүөс титириирэ.

Связист ытыалаһа сыа хаарга түстэ,
Тиһик сунуурун тиһигэр ытыран.

Симилиэс кини хаанын тымныппыта,
Илиитэ эрэ ибир гыммыта.
Оттон хара сунуурун санньылытан
Ыһыктымна, ытыра сыппыта.

Хаар анныттан кэнники булбуттара,—
Хараҕар халлаан күөҕэ хаалбыт этэ.
Тыыннаах команда тыйыс тылларын
Ыыта сыппыта кини өлбүт этэ.

Өлөн да баран сылдьыбыт суолугар
Үлэтин быспат дьүккүөрдээх этэ,
Өлбөт ааты куорат курдук ыраах
Харса суох хааннаах сэрии киһитэ.

САХА СИРИН УОЛАТТАРА

Ол кыргыһыыга сылдьар
Омук-бырааг ортотугар,
Саха сирин уолаттара,
Хапсаҕайдарынан хаалсыбат,

Бэргэннэринэн бэриммэт
Биллэр байыас буолбуттара
Саха-киһи истиэҕэр,
Санаатыгар үчүгэй.

Өлүү кутаа уотугар
Өһөхтөһөр өрүөллэр,
Имириири эһэргэ
Илэчийбит симиэрди,—

Хаан симэһин утахтаммыт
Хара тыынын быһаллар,
Халыҥ тимир куйаҕын
Хампарыта сынньаллар.

Өскө өлөр да күн кэллэр,
Өстөөх күүһүн үрэйэ,
Дьигис гынан көрбөттүк
Дьэбирдик өлөллөр.

Оттон Кыһыл Армия
Оннук дьонноох да буолан
Өстөөх үтүмэн сэриитин
Үлтүрүтэ охсор.

Ол уолусхан байыас дьоннор
Уордаах ортолоруттан,
Саха сирин уолаттара
Саба халыйбыт өстөөх

Саллааттарын самнаран,
Танкаларын таҥнаран,
Хорсунтан хорсун буолан
Хоодуот ааттаннылар.

Киһи аймах олоҕун
Киргэ-буорга тэпсэннэр
Сабардаары гыммыттар
Саха кимин биллиннэр:

Сытыы буулдьа табарын,
Сыыйыы ыстыык аннньарын!
Эдэр байыас хорсунун,
Эрчим илии охсорун!

Өлүөнэ өрүс хотун
Үөскэппит оҕолоро,
Илгэ быйаҥнаах алаас
Иппит ыччаттара,

Өлбөт-сүппэт үөстэнэн,
Бэттибэт бэйэлэнэн,
Кырыктаахтык кыргыһан
Кыайан-хотон кэлиҥ.

Эһи хорсун сырыыгыт,
Эдэр-чэгиэн эрчимҥит,—
Төрөөбүт сиргэ хаалан
Түүнүн-күнүн түрбүйэн

Тирэх буолар дьоҥҥутун,—
Биһигини эрдитэр,
Үгүс үүнүү өлгөмөр
Үлэбитин үрдэтэр!

1943.

ЭН СИРГИТТЭН ЫРААХ

Тулалаан турар тумара маара...
Туһунан тыллаах дьон ортото,
Соҕуруу кыыһа соҕотох баарыҥ,
Ыраас хаанаах нуучча оҕото.

Тулаайах кыысчаан туойарын истэ
Саҥата суох саныыр санааҕын,
Мин сүрэҕим сайыһан истэ
Сайа көрөн, санныйа ааҕан...

Дэбилгэннээх Днепр эбэ хотун,
Күлүмүрдэс күөх дойду ньуура,
Ийэҥ эрэйдээх хараҕын уутун
Бу баар курдук сотто турара.

О, кимиҥ кэпсиэй дойдуҥ кэскилин,
Халыйан кэлбит хара күнүн,
Эт-хаан дьоҥҥун өстөөх эспитин,
Иитиллибит эн дьиэҥ күлүн!

Санаа аргыстаах саҥа доҕоруом,
Иннинҥ диэки эрэллээхтик көрүй:
Саха уоланнара тус соҕуруу
Бардылар ол сири төннөрө...

Эн аймаммыт дууһаҕын уоскуттун
Чуумпу дойдум улуу үрэҕэ,

Саха дьонум сайаҕас майгыта,
Эдэр киһим итии сүрэҕэ!

1943.

---

* * *

Түүннүү будулҕан өрүкүйэн
Куорат барыгын үллүйэр,
Кини үлэтиттэн дьэ кэлэр
Чуҥкуйан турар дьиэтигэр.

Кэлбитэ: кыыһа оронугар
Сылаастык утуйа сытар.
Ярай куукалката оннугар
Утуктаабаттык олорор.

Оҕотун үрдүгэр төҥкөйөр
Сүрэҕэр санаалаах дьахтар:
О, хаһан улаатар, өйдөнөр?
Аҕатын кэтэһэ ахтар?

Төрөппүт киһитэ кэлэрин
Төһө улаатан тоһуйуой?
Туох тылы уоһугар киллэрэн
Туох халлаан тойугун туойуой?

Итинник саныыр эдэр ийэ
Итии сырдык санаатынан.
Хараҕар көстөр Харьков, Киев,
Хаарыан сурукка ааттанан...

Түннүккэ ый санньыар уоттара
Күөх солко буолан түһэллэр,
Муостаҕа саахымат аттаран
Санаанан хаймыы тигэллэр.

Кинилэр ахтар киһилэрэ,
Кый ыраах барбыт ол кимий?
Кинини ким бары билэрэ,
Кыһыл командир киһини.

Өлүөнэ өрүскэ үөскээбит
Ураанхай саха удьуора,
Оҕо сааһыттан үөскэлэҥэ,
Уурас өйдөөҕө, модьуора...

Күөгэйэр күүгэр сылдьан
Хотугу туундара маартан
Охсуһуу холоругар олорон
Ол сэрии уотугар баарта.

Өстөөх сэриитин сойуолаан
Охсуһуу уотугар кыттан
Ол эдэр уор-хааннаах уолан
Хара хараҕын саппыта.

Өйүгэр: Якутскай тоҥото,
Үөрүүлээх үлэ сылаата...
Уоһугар: ойоҕо, оҕото,
Улуу сирдьитин аата...

Хайҕал аат иҥнин эйиэхэ,
Кыһыл сэриилиит ойоҕо!
Баҕар, эн ааспат тапталгынан
Кини тыынара буолуоҕа...

---

* * *

Сэрии сааһа саҕаланна
Совет сирин иэнигэр,
Бары күүспүт хомулунна
Бастыҥ үүнүү күрэҕэр.

Уоттаах тимир көлөлөннө
Уол доҕорун атаарбыт кыыс,—
Быйаҥ быатын көтөллөннө
Быйыл буолбут трактарист.

Ийэ буорбут чэлгиэниттэн
Төһө бурдук үүнэр да,—
Оччо далай күүстэниэхпит
Фашист биилиин эһэргэ.

Ону санаан эрдийдилэр
Олох дьолун оҥоро:
Фроҥта—кыһыл сэриилиттэр,
Тыылга—үлэ дьонноро!

Тахсыҥ бурдук ыһыытыгар,
Оҕо, дьахтар, оҕонньор!

Барыҥ үлэ хардыытыгар,
Бары тыылга баар дьоннор!

Ийэ сирбит далбарыгар
Илгэ-туорах ыҥыахпыт,
Быйаҥ ситэр кэмигэр
Балым баайы ылыахпыт!

Үүнэн, ситэн торолуйдун
Үскэм үүнүү олуҥа!
Фашист бииҥин сиртэн соттун
Совет хорсун байыаҥа!

Ону санаан эрдийдилэр,
Олох дьолун оҥоро:
Фроҥҥа—кыҥыл сэриилиттэр,
Тыылга—үлэ дьонноро.

---

* * *

Артыал нүөл алааҥыгар,
Колхоз киэҥ хотонугар,
Сыта-тура үөскээбит
Сылгы, ынах сүөҥүбүт,

Ахсаана аччаабакка,
Төрүөҕэ төннүбэккэ,
Үөскээн-тэнийэн истин,
Үгүс үөр ханыыластын!

Аймах билэ дьоҥҥо
Араҕас илгэ аатырбыт,
Өрдөөҕү үйэлэртэн
Өйүө гыммыт аспыт,

Өлбөт-сүппэт төлкөбүт
Өрөгөйүн уруйдаан,
Сүөгэй буолан мөлбөҥүй,
Арыы буолан арылый!

Айыы аймаҕы быыҥыыр
Албан аатталах Армиябыт
Күүҥүн-күдэҕин үрдэтэр
Күндү аҥа буолаҥҥын,

Киҥи аймах кэнэҕэски
Кэскилин тэрийсэҥҥин,
Аныгы да күннэргэ
Айхалынан ахтыллаар!

1944.

МИН УЛУУҢУМ КИҢИТЭ

Ыраах Саха сиригэр
Ынах, торбос уулатан,
Кустаах куобах булдунан
Куҥ эт тута улааппыт,—

Мин улууҥум киҥитэ
Бу будурбан иҥиттэн,

Аатаах киһи буолбутун
Айхаллаан ыллыыбын.

Көрбөтөхпүн көрдүм диэн
Өмүттэн турбакка,
Күөн көрсүһүү күнүгэр
Өстөөх дьонун өлөрөн,

Хас ытарын аахтара
Хара хааннарын тоҕон,
Бэргэн ытаччы бэрдинэн
Биһи киһибит буолла.

Үгүс өстөөх уйатын
Үлтүрүтэ тэптэрэн,
Чугуйбат эрдээх киһи
Чулуутунан аатыран,

Элбэх эрэйи билбит
Эдэр этирик түөһүгэр
Ийэ сирин махталын
Иилинэн кэбистэ.

Ийэ сири көмүскүүр
Итии хааннаах уоланнар
Хотой сытыы харахтаах
Хорсун байыас буоланнар,

Ураанхай саха аатын
Улуу сирим үрдүнэн

Улаханнык аатырдан
Уруй-айхал ыллылар.

Биргэ сайдар саргылаах
Бырааттыы омуктарга
Кэккэ турар чиэспитин
Ити дьоҥҥо көрөммүн,—

Мин улууһум киһитэ
Бу будурбан иһиттэн
Аатаах киһи буолбутун
Айхаллаан ыллыыбын.

1943.

САРГЫЛААХ ДОЙДУ

Күтүр бар-дьаҕыл күүлэйдиир киллэмэ
Күөх далай халлаан күн туйаар кубаҕай,
Айылҕа итиинэн алгыйар кэмэ—
Салаллан кэллэ сааскы саҥа Маай.

Бу маннык буолаҕа уйгуну уруйдаан
Күөрэгэй көттүн, туруйа туойдун!
Биһиги дойдубут дьол-үөрүү дугуйдаах,
Саҥаттан саҥа саргылаах дойду.

Ол саҕах анныттан тардыллан сытар
Барҕа баай ийэтэ нэлэмэн хара сир,
Дьэргэлгэн дьиэрэҥкэй кый дуолу хамсатар
Дьэрэкээн ойуугун мин дойдум кэрэхсиир.

Массыына доҕордоох бары колхозтаах
Ыһыыга тахсыаҕа—күөх хонуу хотойдун!
Биһиги дойдубут дьол-үөрүү дугуйдаах,
Саҥаттан саҥа саргылаах дойду.

Барабаан дарбыйар, оркестр айаарар,
Кустуктаах ырыалар кубалыы устуҥ!
Күөх дьүрүс халлааҥҥа көтөр аал тайаарар,
Ол народ долгуйар уулусса устун.

Дьон-народ кэскилин уруйдуу тоһуйда,
Үөһэнэн даллаарар өксөкү хотойдуу—
Биһиги дойдубут дьол-үөрүү дугуйдаах,
Саҥаттан саҥа саргылаах дойду.

Бу уйгу мотуога туохтан да мөлтүөбэт:
Кыргыс да тыыныттан, өлүү да үөрүттэн...
Ханныктан да ордук биһиги үөрүүбүт—
Өстөөҕү өлөрөр өрөгөй үөрүүтэ.

Күөмчүлээн киирбиккэ күтүрдүк хоруйдаан
Саастааҕын самнаран сандааран турдун,
Биһиги дойдубут дьол-үөрүү дугуйдаах,
Саҥаттан саҥа саргылаах дойду!

Ийэ сир, эн иппит эрэллээх дьонноруҥ,—
Иэстэрин төлүүллэр идэмэр сэриигэ,
Эйиэхэ биэрэллэр эдэр дьоллорун
Өлөрсүү үөһүгэр, үлэ сиригэр.

Өлөхпут тускулун уотунан оҕуурдаан
Уот сарыал күммүт урсуҥҥа ойдун!
Биһиги дойдубут дьол-үөрүү дугуйдаах,
Саҥаттан саҥа саргылаах дойду.

САҤА САРГЫ ЫРЫАТА

Үөлээннэһэн үөскээбит
Үүнэр үтүө ыччаппыт,
Ыксалаһан олорбут
Ытык-мааны ыалларбыт,
Саҥа саргы салалларын
Сабаҕалыыр күммүтүгэр,
Уһун дьолу түстээммит
Уруй, айхал этиэҕиҥ.

Самнан биэрбэт саргылаах
Саха ураанхай аатыран,
Чымаан дьыбарга тыынаммыт,
Тыйыс дьылҕаҕа тылламмыт,
Муустаах муора муннугар,
Таастаах дьааҥы анныгар
Үгүс үйэлэр тухары
Үөскээн-төрүөн испиппит.

Сигэ талах быстыбатынан,
Сэбэһэ быа бөҕөтүнэн,
Уоттаах кураан суттарын
Уҥуор өттүн көрөрбүт,

Ыраахтаабы ыйааҕын
Ынырыгын тулуйарбыт,
Баай оҕурук батталын
Балысханын уйарбыт.

Халбаҥнаабат хараанаах
Хараҥа түүннэ хааттаран,
Халлаан үөһэ хара суор
Хаһыытыырын эрэ истэн,
Харыс хаалан, сүөм түһэн,
Хайыаһыран олорон
Халлаан сырдыыр, күн тахсар
Хаарыан күнүн көрбүппүт.

Уруус, нуучча норуотун
Улуу киһитэ Ленин
Арассыыйа эбэ хотун
Араас кыра омуктарын
Көҥүл иһин охсуһуу
Күүрээнигэр иппитэ,
Сайдар кэскил күлүүһүн
Саха дьоҥҥо биэрбитэ.

Онтон ыла, доҕоттоор,
Омнуо ааты умнаммыт,
Үлэ, үөрэх тардыытын
Үлүскэнин билэммит,
Хордоҕойдоох буомнары
Колхоһунан туораабыппыт,

Арылҕаннаах аартыктары
Артыалынан арыйбыппыт.

Өлбөт мэҥэ ууларын
Өлүү анныттан таһааран
Үрүҥ тыыны өрүһүйбүт
Үрдүк өйдөөх киһибит
Килбиэн сырдык кэриэһин
Киһи аймах иннигэр
Кэриэн айах тутаммыт
Кэриэстиэҕиҥ, сэгэрдэр!

Ленин—үрдүк далааһыннаах
Киҥкил халлаан хотойо,
Ленин—хабыр дайбааһыннаах
Кумах куйаар хахайа,
Кини үтүө сүрэҕэ
Көмүстээҕэр ыраас этэ,
Кини өйө-санаата
Күннээҕэр сырдык этэ.

Эгил-тэгил омуктар
Иллээх кэргэн буоламмыт
Ичигэстик олооппут
Эриэ-дэхси кэрэтин,—
Басыыс-ньиэмэс сэриитэ
Ыстаал тимир күөнүнэн
Көҥү көтөн киирбитин
Көҥүл норуот умнуо дуо?!

Күлүмүрдэс куораттары
Күл оҥорон ааспыта,
Кэмэ суох киһи хаанын
Кэһэн-тоҕон кэлбитэ,
Кырдьаҕас диэн кыһаммакка,
Аччыгый диэн аһыммакка,
Илэ сиэхсит сэриитэ
Иҥнэри хааман испитэ.

Оннук буулдьа ардахтан,
Уордаах тимир хардыыттан
Албан ааттаах аармыйабыт
Аҕыраан барбатаҕа,
Күлкэдийбэт күүстэринэн
Көҥү охсон испитэ,
Ийэ сирин иһиттэн
Кинилэри үүрбүтэ.

Сүҥкэн сэбиэт союһар
Сүбэлэрин холбообут
Сүүһүнэн омуктарбыт
Сүллэр этиҥ күүһүнэн
Ийэ сирбит иннигэр
Илбистээхтик охсуһан,
Хааннаах өстөөх утары
Харса суохтук турдубут.

Албан ааттаах омуктары
Атахтарынан тэпсээри,
Көҥүл дьонун күһэйэн

Кэйгэ кулут гынаары
Кырыыс баттал дьайдаммыт,
Кыргыс өлүү тыыннаммыт
Басыыс үөрүн барыырга
Бары күүһү түмнүбүт.

Ыраах сиртэн хамыллан
Ыччат эр дьон бастыҥа,
Саха саарын уолаттара
Саалаах-саадах тутаннар,
Бэргэн ытыы бэрдинэн,
Хорсун сырыы күүһүнэн,
Аҕа дойду көмүскэлин
Аттаахтара буоллулар.

Кыргыс үйэ саҕаттан
Кылаан биини билэрбит,
Олоҥхо дьонун саҕаттан
Охсуһууну туойарбыт,—
Хааннаах сэрии күнүгэр
Харса буурай оҥордо,
Көҥүл күрэһин күнүгэр
Күннээх аартыгы арыйда.

Чэйиҥ эрэ, доҕоттор,
Чэл күөх кырдал кырсыттан
Уордаах сэрии уотугар
Уоланнарбыт туһугар
Үһүн дьолу түстээммит

Уруй-айхал этиэҕиҥ,
Өлбөт-сүппэт үөстээммит
Өлгөм күүстэ биэриэҕиҥ.

Кырса, саҺыл кылаанын,
Киистээх саарба кэрэтин
Бултаан-алтаан ыламмыт,
Көмүс-алтан баайбытын,
Күндү уоттаах тааспытын
Буура күүҺүнэн буламмыт
Улуу кыайыы күнүгэр
Уунар толук ууруоҕуҥ.

Өбүгэбит баайын курдук
Үөрдээн сылдьар сылгыбыт
Үрэх баҺынан тэнийдин,
Өрүс сүнньүнэн үөскээтин.
Ытык төрүт баайын курдук,
Ыраас хонуу таманыгар
ЫаҕаҺынан үүттэрдээх
Ынахтарбыт элбээтин.

Олох уҺун суолунан
Угуйан иҺэр буойуммут,
Сэрии-силлиэ иҺинэн
Сирдээн иҺэр киҺибит
Улуу Сталин убайбыт
Уруйдуурун курдуктук
Үлэ үрдүк күргүөмүн
Үлүннэрэн иҺиэҕиҥ.

Үйэлэри куоҺаран
Өтө көрөр харахтаах,
Далай муора курдук киэҥ
ДалааҺыннаах санаалаах,
Олох аалын салайар
Модун күүстээх илиилээх
Улуу баатыр убайбыт
УҺун сылга олордун!

Сирдьит илиитин аннынан
Сэрии уотун иҺигэр
Көҥүлбүтүн көмүскээн
КүрэстэҺэр дьоммутугар,—
Саҥа саргы салалларын
Сабаҕалыыр күммүтүгэр,
УҺун дьолу түстээммит
Уруй-айхал этиэҕиҥ:
Уруй!

Айхал!

---

* * *

Эдэр саас эргийбэт эриэккэһин
Олорон ааспыттар,—биһиги,
Өйдүүбүт кини чуор куолаһын,
Өй-санаа үөрэммит биһигин.

Ким умнуой маҥнайгы тапталын,
Күлүгэ суох ыраас күннэрин,
Хараҕын аспыкка махталын,
Эдэр тыал иннигэр күлэрин?!.

Эн туҥуй дууһаҕар иҥмитэ
Охсуһуу үйэтин холуона,
Эргийэн көрбөккө испитиҥ
Олоҕуҥ угуйар суолунан.

Өйдөөн кэлбитиҥ: сүрэххэр
Кырдьар саас ньүөлүйэн иһиллэр.
Эн ырыаҥ ааспытын билбэккэ
Иннигэр атыттар иһэллэр.

Сиэркилэ тааскар көрөҕүн
Күн-дьыл баттаабыт бэлиэтин.
Хаалан, санааргыы иһэҕин:
Ханнаный хаарыан билиэтиҥ?

Эн хаһан сүтэрдиҥ? Саас ылан,
Эбэтэр алҕаһаан да буол,—
Син биир, сүрэххэр хаалыаҕа
Сүппэт им буолан, комсомол!

Эдэр саас эргийбэт эриэккэһин
Олорон ааспыттар,—биһиги,
Өйдүүбүт кини чуор куолаһын,
Өй-санаа үөрэммит биһигин.

САХА БУОЙУНҤА

Эн оһол-быһылаан олоххор,
Түлүк минньигэс түүлгэр,—
Чугдаардын сахалыы олоҥхо,
Билиннин сахалыы билгэ.

Төрөөбүт эн дойдуҥ алгыһа,
Иллээх көмөтө тиийдин.
Түптэлээх алааһыҥ салгына
5а Түөскэр халыйан киирдин.

Эн кыргыс уоруттан сылайар
Ыар күннэргин чэпчэтэн,
Көһүннүн көҥүлбүт сарыала,
Күөх сааскы түүн кэрэтэ.

Өлүөнэ киэҥ ыраах сыдьаана
Өлбөт сүрэххэр иҥнин,
Бу хааннаах охсуһуу дьалхаана
Өспөт өһүөнү ситтин.

СҮЛҮҢДЭ ЫРЫАТА

Сүҥкэн тайҕам күөнүттэн
Сүүрээннэрин үмүөрбүт
Сүллэр үтүө көҕүстээх
Сүлүҥдэлиир эбэккэм!

Хорум дэлэй хоннохчор
Хорҕолонон үөскээбит
Килбиэн кэрэ киискинэн,
Уоттаах саҺыл кыылгынан,

Бэргэн булчут киҺигэр
Бэлэх биэрэр бэйэккэҥ,
Сүллэр үтүө көҕүстээх
Сүлүҥдэлиир эбэккэм.

Силис уутун сиэтэҥҥин,
Сүүрээн уутун түмэҥҥин,
Көҥүс, үрэх оҥорон
Көҥү тардан аҕалан,

Дэбилийэ оргуйар
Дириҥ далай ууларыҥ
Хайыылардаах көмүстээх
Хатырыктаах баайыттан

Илим, мунха хараҕар
Иилэн биэрэр бэйэккэҥ,

Сүллэр үтүө көҕүстээх
Сүлүҥдэлиир эбэккэм.

Үгүс сири өллөйдүүр
Бүлүү эбэ хотуну
Уулаан-хаардаан угуттаан
Улуу үрэх оҥорбут,

Саха дьонун аймаҕын
Саллар сааспыт тухары
Салыҥнардаах баайгынан,
Саарба, саҺыл кыылгынан

Аймыы илгэ аҺынан
Айхаллаабыт бэйэккэҥ,
Сүллэр үтүө көҕүстээх
Сүлүҥдэлиир эбэккэм!

ДЬОЛЛООХ ОҔО СААС

Эниэ күөх отун үрдүнэн
Эдэр этэрээт истэ.
Аймылҕа араас киэргэлэ
Аара арыллан истэ.

Эрэйи-муҥу билбэккэ,
Эмньик сайаҕас санаа

Сайыҥҥы мүөтүн испэхтээн,
Сайа ыллаан, айаннааҥ.

Эһиги үүнэр күннэргит
Уйгу дьолунан туолар.
Эһиги сайдан үүнэргит—
Ийэ дойдубут дьоло!

Мөлүйүөн аҕа кыһанар,
Көрөр мөлүйүөн ийэ.
Кыһанар барыбыт туһунан
Киһи аймах генийэ.

Эдэрдэр, барыҥ этэҥҥэ,
Күүтэр күлүмнээх сааскыт!—
Сүүһүнэн атах биир тэҥҥэ
Күөххэ көрүлээн ааста.

6—4

ЛЕНА

Эҥсиллэ сытар эбэбит Лена—
Эрэһэ эбир долгуннаах иэнэ,
Эҥкээрэн көстөр эйгэтин киэҥэ,
Көстүбэт иилээх далайын күөнэ.

Үтүмэн сылга үс саха бииһин
Аһаппыт-сиэппит кытылын бигии,
Күн ыраас уутун сүүрүккэ биэрэн
Айгыста сытар эбэбит Лена.

Көрбүтүҥ, былыр, сүппүт ыар үйэ
Күн уотун бүөлүүр кыргыһыы мэйин,
Көрбүтүҥ: сахаҥ буорайбыт ыалын,
Хараҕа туолбат хара сут дьылын.

Билигин, эбээ, эн кыйаар дуолуҥ,
Биэбэйдээн иппит эн ыччат дьонуҥ,
Биэрэккэр киирэн, олохпут дьолун,
Дьиэрэтэ ыллаан туойдахпыт буоллун!

1937

ҮӨТТЭЭХ ҮРҮЙЭ

Күтүр үрдүк хайалар
Күҥкүстэрин устунан
Үлүһүйэ халыйар
Үрүйэчээн устара.

Сиик тээх көҥүс үрдүнэн
Сэбирдэхтиин нуурайан,
Күлүктэрин көрүнэ
Үөтүм үүнэн турара,

Хамныы-хамныы этэрэ:
— Ханна сүүрдүҥ, үрүйээ?
Кэннигиттэн, эт эрэ,
Кимнээҕиҥ үтүрүйэр?

— Күйгүөр уубар күн тиийбэт,
Көҥүл диэки таластым,

Көһүүн тааһы, ыксал бэрт,
Күлүмнүү көтөн аастым!

Аатта аах өрүс Өлүөнэ
Аймаанытар түһүөҕүм,
Күүстээх сүүрүк түлүөнэ
Көрүлүүрүн көрүөҕүм...

—О, көрбүт киһи нии!—диэн
Үһуутаата кыра үөт.—
Отох кыра ньимилгэн
Оҥоруубун көрөҕүөт?!

Турарга айыллыбыт
Туҥун сүрэ эбитэй?!..
— Үүнэн ситэн тыллыбыт
Үнүгэскин эн үтэй!

Өрүскэ көҥүл ыытыам.
Өрүскэн сүүрүк сыбаан,
Кытылга үүнэн тахсыа
Кылыбыр үтүө ымаан.

Атын сир кэрэтинэн
Сымнатыныа хараҕын,
Эн ийэ сүмэҕинэн
Иитиллибит туораҕыҥ!

Оччоҕо көрүөҥ: далай
Очурдаах кытылларын!—

Үрүйэчээн тыгыалай
Үчүгэйкээн тылларыан!..

Үөтүм үөрэн тэбээтэ
Үнүгэс көмүстэрин,—
Күнүүлүүрдүү кэтээтэ
Күлүмнүү испиттэрин:

Күүстээх күүгэн суолланан
Көрүлүү үһуннулар
Өлбөт-сүппэт аналлаах
Олох урбааныгар.

1938

КЫАЙЫЫ

Кыһыҥҥы тымныы сатарбыт,
Кыйыһыйбыт муус толоон.
Биэс толомон биэни тарпыт
Биллибэт кыыл суолун солоон,
Хаар үрдүнэн сүүрэн истилэр
Үс үһүн субул хайыһар.
Уҥа, хаҥас өттүлэригэр
Суугунуу турда күөл хамыһа.

Кыыл суола маннык баһархайын,
Ойбут олуга улаханын,
Кырдьаҕас булчут маннык алдьархайы
Билбэтэҕэ сааһын тухары.

Бастаан испитэ бэйэтэ,
Батыстылар уоллаах сиэнэ.
Барыта дьикти ынырык этэ—
Баара туох эрэ сибиэнэ...

Утары хамыс тоҕойуттан
Уот кугас улуу адьырҕа
Үҥулу ойон таҕыста да
Урбайан тула ыстаммыта—
Тууйа тутар күтүр дьылҕа
Туҥаайбытын курдук буолла:
Төйүөрэн турар айылҕа
Холлоҕос уотунан туолла.

Куоска кутуйаҕы хабыалаан
Оонньуурун курдук, ыраахтан
Оҕонньору ойо харбаан
Орой халлаанҥа быраҕта.

Саа сатараата. Тыын ерүҥүгэ.
Кыыл амырыын сылбырҕата.
Үҥүс булчут үлүгэр үөҥэ
Уот кутуругу харбаата.

Улуу күтүр уҥуутаан ылла,
Халарыктыы эргичийдэ.
Уол мунҥнаах күөччэх ытыллан
Хараҕа, мэйиитэ иирдэ:

—Аҕаа... Өлөр күн... син биир!—
Уот ортотугар хаҥыы.
Эҥиннэ өлүүлээх карабин,
Кыыл чаҕаан кылаҥыныын.

Уол булла адьыр арҕаҥы
Харыйа түҥэрин таайан,
Харыстаах сытыы быҥаҕын
Хаалдьыгар туруору саайда...

Кумаламмыт хаар кырсыттан
Кыа хаан түөннэнэн көҥүниэ:
Кырдьаҕас оҕонньор сытта
Куйахата сүүҥүгэр түҥэн.

Өлбүт баабыр кыыл үрдүгэр
Үктэнэн турдулар иккиэ—
Оҕонньордорун сүтэрбиттэр...
Ардай ол көстөр ыраах тиккэ
Халлаан далай хаан дуксуура—
Хара суор кэлэн түстэ.

Ол курдук тыын толук ууран
Икки булчут төннөн истэ.

1940.

ӨЛҮӨНЭ КӨМҮӨЛЭ

Хара сыыр үрдүнэн хатыс быа буолан
Хаастар айманан бараллар, бараллар...

Оттон киэҥ өрүһүм көстөр кый дуола
Ордук дьиппиэрэн мууһа арылыйар.

Арыы күөх налыыта тимирэн иһэр,
Кырдал арҕаһын халан уу таһыйар.
Арай биир булгунньах өрөһө түөһэ
Кыйаар муус кылбаҥ үрдүнэн кыырайар.

Онно үс харыйа чынайан турар
Күүрбүт уор-дьаалы күүстэрин билбэккэ.
Харыйа аттынан киэҥ халлаан суора
Хаалларбыт уйатын үрдүгэр килбэҥниир.

Күөх ырбыы устунан лыҥкынас муустар
Күрсэн, куотуһан көрүлүү усталлар.
Оттон киэҥ далайым сүүрүгэ умсан,
Тунаар кылбаҥа харахха охсуллар.

Боруулаан аһыыр оргуллара бараммыт
Хаастар айманан мууска түһэллэр.
Ол ыраах көстөр чэлгийэр бырааннар
Оргуйан турбут уор-дьаалыны кэтиллэр.

Ийэ муус иҥиэттэн ылла да биирдэ
Үөһэ тыыммыттыы бүтэйдик тыаһаата.
Үөмэхтэс хаас үөрүн күөнүттэн үүрдэ
Өрүс томтойбут муус маҥан таһаата.

Утаакы буолбакка аймалҕан турда,
Уу далай ынчыктаан, дьүккүҥнээн ылла.
Кыыллыйбыт долгуннар сыырга уордайан
Кыыннья дабайар бырдааттара ыһыллар.

Онтон улуу муус, дьэ, устан барда
Тайаан турбут биэрэгиттэн арахсан,
Барыны баһыйар баараҕай бардам,
Бакаайытын бырахпыт баал балысхан!

Хайа саҕа муустары хара сыырга аста,
Хабырыттан ылла халҕаһа дьиппиэрэ.
Халлаан хайа барар хахай хаһыыта,
Сир титириир диринг ыар ньиргиэрэ!

Улуухах уор-дьаалы, эйиэхэ тиийэр
Туох баарый хаама суох баламат күүстээх?!
Эн бардыҥ балкыырдаах байхалга тиийэ
Аҕыс ый муспуккун барытын иэстээн...

Үөһэ былыкка тахсыбыт үөр хаастар
Айанныыр суолларын билбэт буолбуттар.
Оттон киэҥ өрүһүм сандалы саастан
Дьөлгөрүйбүт муустаах куйаара устар.

1940

ОЧУОС

(Коста Хетагуровтан)

Барыарба очуоска кылбайа тыкта
Тахсар күн маҥнайгы ураанньык уота.
Тымныы таас тыын ылан, ыраахтан
мичээрдэ.
Кэмчиэрбит оҕолуу таас иҥэ тэтэрдэ.

Күөҕүнэн тардыммыт киэҥ үрдүк сүүһүгэр
Ландыштаах азалья туртаһа үүммүттэр;
Күндү таас киэргэллээх күн-судаар сонунуу,
Көмүстээх дьэрэкээн. изумруд оонньуур.

Күн көрөн туох бары көнньүөрэ сырдаата;
Хонуу, тыа, киэҥ өрүс, көстөр дуол кыйа...
Сайаҕас ырыалар салгыны хамсатан,
Санааргыыр диэн билбэт эргэнэ хайа.

Хаар кыыдаан тыыннанан ыар былыт
көһүннэ,
Хайалар барыстылар, күн кыыһан киирдэ.
Хараҥа күөҕүнэн киэҥ хонуу бүрүннэ,
Хайа таас хапчаанын этиҥ титирэттэ.

Суорба таас ынчыктаан, харыйа оҕунна,
Силлиэ тыал сипсийдэ хайаны долгутан...
Ландыштар хаҥкыһан сүрдэрэ тоһунна,
Хара уу халыйда хапчааны соһутан...

Тыла суох уу чуумпу түүн үөһэ, дьэ, кэллэ,
Ыар дириҥ уутунан таас хайа утуйда.
Ярай таас иэнинэн моҕойдуу эриллэн
Хапчаанҥа түстүлэр тыаһа суох таммахтар.

ЫЫҺА

БЫСТАХ ХОҺ
[illegible]ытан

* [illegible]

[illegible] күнүм сириттэн,
Төкүнүк уйатлыһым иччитэ,
Төлө аста чөрга алкыйдыҥ?
Кэрэгэй аһын [illegible] маннааыйдыҥ...
Кэннигэр хаа хараҕыҥ уота
[illegible]матта.
Хомурах үрдүгэр [illegible] Маннык имэҥи
Хойоҕо бараммыт хах [illegible]ийиҥ!
Ийылҕа оҕото айаннаан истэ
Ийаҕын харанар санаалаах.

* * *

Улуу ыһыах ортотугар чуоҕуһан
Улуус талбалара оонньоотулар.
Күйгүөрэ ыллаан, күүгүнүү доҕуһан
Күөх ньаассын көбүөрүн оймоотулар.

Саас сандала салаллыбытын көрөн
Саргы дьаалыны айхаллаатылар.
Уһун туску уйгутугар үөрэн
Улуу тунаҕынан уруйдаатылар.

* * *

Үрдүк хайаҕа, өрүс иннигэр,
Үрүмэ салгын үрэр сиригэр,

Күөҕүнэн тардыммыыр, сырдык киэһэ
Ландыштаах азалья [illegible], биир кириэһэ
Күндү таас киэргэллээх
Көмүстээх дьэрэкээн из[illegible]ка турар.—

Күн көрөн туох бары көтө.
Хонуу, тыа, киэҥ өрүс, көс[illegible]йаллар:
Сайаҕас ырыалар салгыны[illegible]та!
Санааргыыр диэн билбэт

Хаар кыыдаан тыыннаах
[illegible]ҥуол ураһа
Хайалар барыстыгаугар турар,
Хараҥа кө[illegible]ар күн-дьыл кураһа
Хайа [illegible]кини уортуйбут туоһугар.
Улуус баһын тосту олорбут
Улуу киһи уоруга,—
Соҕотоҕун кини эрэ орпут
Бу сир саҥа буоругар.

* * *

Элбэхтик эн онно тоҥорун,
Этэриҥ: эдэр таптал биирин;
Быраастыы, бэстилиэнэй доҕорум,
Барыдьолум барыта!—диириҥ.

Хаһан да хараххын быһа симэн
Хаарыан сүүккүн көрбөт аата,
Кини кэлиэ суоҕа, кэтэһимэ,
Кэлбэт гына ыраах баарта.

САЛГЫН КЫЫҺА

Н. Чяковтан

1928

Тоҕо, тоҕо, күнүм сириттэн,
Сырдык сүлүһүм иччитэ,
Ытын куйаарга алкыйдыҥ?
Киһи буолан манньыйдыҥ...
Хаммар эн хараҕыҥ уота
Таптал уотун уматта.
Модун тыыныам! Маннык имэҥи
Айыах тустаах эн эрэ иэйиин!

Таптаабыта дуо? Туох билиэй?
Ол гынан, миигин илдьиэн
Салгын куйаарга санаабыта,—
Кини сиртэн салгыбыта.
Кинилиин түүк түүн үөһэ
Көтөн истибит үөһэ, үөһэ! ..
Ийэм, аҕам, төрөөбүт дойдум...
Барытын онно умнубутум.

Сирбит ыраатан испитэ,
Модун тыыным ньимийбитэ...
Онтон куйаар түлэй түүнэ
Кыыһан-кытаран көһүниэ.
Чаҕылҕан чаҕылыйар... Онно
Былыт кынатын олбохтонон
Буурҕа иһэр, этиҥ этэр...
Оттон тыыным көтөр, көтөр!

Кутталбыттан кутум-кэтте,
Чымаан тымныы эппин этте,
Арай модун тыыным мэлдьи
Былыт уҥуор миигин илдьэр.
Дьикти: түүлүм дуу, тугуй?
Тыыным, үөһэ көттөх аайы,
Улам чэпчээн, убуу-убуу
Сүттэ халлаан сыдьаайар...

Онтон ыла соҕотоҕун
Буурҕа кыйдыыр муҥнааҕабын,
Көҥүл дьаалы күүрэзнигэр
Төттөрү таары үүрүллэбин.
Киэҥ-куоҥ мин уоругум,
Оттон мин суос-соҕотоҕун
Хаһан, ханна да сылдьабын,—
Сирдээх халлаан быралгыта.

Манна, былыттаах куйаарбар
Арыт хотой кыыл тахсар.
Булдун-аһын булуор дылы
Хотоҕойугар уйдарар...
О, мин хаанымсах ыалдьыппын
Хараҕым уутунан сыһытан,
Аһыннардарбын эбэтээ,—
Аан дойдубар түһэриэх этэ!..

Манна куйаар да салгыҥа,
Эрэл уота, эн албаҥыын!..
Ыраах хайа чыпчааллара

Сиртэн тэйэн тахсаллара,
Олор былыт үрдүнэн
Кылбайан туралларын көрөн,
Санаам сиргэ дьулуһарыан,
Буурҕа кыйдыыр абатыан!..

Биитэр саас, чуумпу сарсыарда,
Былыт көмүс тиһик арда
Тоҥ куйаарга таҕыстаҕына,—
Саныыр айанньыт муҥнааҕа:
Мин ахтарбын, мин таптыырбын,
Көрдөөх күүлэйигэр уйгууран
Умнубут доҕорум киэҥ ыыра—
Уоттаах сулус чугаһыыра...

Арыт ийэ сирим үрдүнэн
Былыт көтөн эрдэҕинэ,
Көрөбүн хайа чыпчаалын,
Көрөбүн күөх унаар тыабын,
Үрэх үрдүгэр турар дьиэбин,
Бүөбэйдээн иппит ийэбин,
Арыт истэбин ыт үрэрин,
Тыаҕа сүгэ тыаһыырын.

Биирдэ мин былыппыттан
Байҕа ыһыаҕы харахтаан,
Ат сүүрүүтүн, кыыс үҥкүүтүн,
Кутаа тула дьон көрүлүүрүн,
Саас ийэ сандаарбытын
Сайа көрөн санаарҕаатым...

Онно киннэр көрүлүүллэр,
Оттон миигин тыал үүрэр!

Арай күнүм утуйдаҕына,
Хайа, хонуу барыйдаҕына,
Тыал хаптайар чуумпутугар
Мин суланэр хаһыым уйгуура,—
Ыраах муора тыаһын курдук,
Түүгнү кыыллыы, эбэтэр,
Тыа маарын сибиэнин курдук
Кинилэргэ иһиллэр.

МАНЧААРЫ

1. ЛААСТАБАННЬА

Кыыс, дьахтар ымсыырбыт
Хараҕын ортотугар,
Күлэн-ооннньоон, дьэргэйэн
Эдэр уол оҕо сылдьар.

Кини хара хараҕа,
Кырасыабай дьүһүнэ,
Кийиит дьахтар кэпсэлигэр
Кэмэ суох кэрэхсэнэр.

Килбик ньыкаа кыргыттары,
Кини, түлэй түүннэргэ

Кууһан, уураан ааспыта
Күнүү, ымсыы үөскэтэр.

Кини күүлэйдиир сирэ—
Көрдөөх үтүө көстүүнэй;
Дьон мустан майдаанныыр
Дьокуускай дьоллоох түүнэ.

Дьаарбайар, сылдьар сирэ:
Дьаралыктаах лааппы, баһаар;
Уон улуус урдустарын
Уол оҕо булсуһар.

Куоракка киирбит аакка
Күүлэйдиэххэ дии санаан,
Көрүн-нарын көлөтүн
Көҕүлүттэн тутуһар.

Биирдэ, түспүт ыалыттан,
Сылгыһыт Сүөдэр киирбит:
„—Баһылай, барыаҥ үһү",—диэн
Этэр кэлбит илдьит.

Бэйэ дьонун көрсөргө,
Бэйэ, астаах барыахха!—
Көрдөөх, үтүө көстүүнэй
Күүгээниттэн арахсан,

Сиимэнэп лааппытыттан,
Сиэбин аайы кэтэрдэн,

Аҕыс баартык арыгылаах
Атаһыгар кэлэр, дьэ...

Сүөһү, бурдук туһунан
Сүөдэр сыыйа сэһэргиир,
Онтон: „Абаҕаҥ илдьиттиир:
Тахса тардыаҥ үһү",—диир.

Баһылайга туох буолуой—
Баайыгар абылатан
Балай буолбут оҕонньор
Баллыгырыыр саҥата!

Баһылайга туох буолуой,—
Баҕар, сааннын даҕаны,
Сир уйан турар буолуо
Кини уорун саҕаны!

Баһылай кыһаллыбат:
Баһаардыыр, лааппылыыр.
Куоракка киирбит аакка
Күүлэйдиэххэ дии саныыр.

Биир нуурал киэһэҕэ
Биэрэктээн истэҕинэ:
Кэлии-барыы кэхтибит
Баһаарын кэтэҕинэн,

Таалай күөлүн таһыгар
Таптаспыт кыыһа

Биир оҕонньор аргыстаах
Бу айаннатан иһэр.

Баһылай көтөн тиийэн
Кууһан, ууран ылбыта—
Санныгар саба түһэр
Кыыс кыһыл былаата.

Оҕонньор ойон туран
Ордоотоон саҥарар:
„Сокуонайдаах ойохпун
Саакка ыытта, сыакаар!"

Баһылай элэс гынна:
Бабат, инник эбит дуу!
Баран да ханна барыай?
Балыыссыйа буруттуур.

Тыаттан Чоочо баай киирбит,
Тойотторго сылдьыбыт;
Үтүө тылын соболоҥор
Үс хааһах түүлээх биэрбит.

Остуруокка олорон
Ону истэр Баһылай:
Кыыһырбыккын аһаран,
Кырдьаҕаһым, хоһулай!

Собуор лиҥкир куолакала
Соһумардык доргуйар:

Манна дьон ортотугар
Манчаарыны сууттууллар!

Багыыр мас холуоккалаах
Баһылайы аҕалан,
Бары мустан тураннар
Буруйун ааҕаллар...

Ингэри сатанахха
Илиилэрин баайаллар,
Киһи сыгынньах этин
Кирис өтүү хам ылар.

Абаҕата—Чоочо кэлэн:
—Акаары, үөрэн!—диир,
Сир-буор сирэйдээтиг диэн
Сирэйигэр силлиир.

Манна кэлэн дьэ биллэ
Манчаары абаҕатын...
Кимнээх кини суолугар
Кэнтик аспыттарын.

Хатыы кымньыы кыланан
Халтаг эккэ хатанна;
Хараҕтааччы дьоннорго
Хаһыы буолан ыстанна.

„Манчаары „айыккатын"
Бар-дьонум истибэтин!

Аны, эн, миигин сирдээ,
Илбис кыыһа эдьиийим!"

Уон... отут... сүүс охсуу—
Уол иэнэ хаан аллар.
Солбуллубут балаастар
Сынньана хаамаллар.

Этэ-сиинэ илдьирийэн
Сиһик-мунду буоллар да—
Эдэр хахай түөһүгэр
Ингэ эрэй хаһыыта.

Ити таһыыр кэнниттэн
Им-дьим икки сыл ааста;
Онтон айдаан тарҕанна
Уу-чуумпу алааска...

Манчаары „ороспуонньук"
Модун, суостаах сураҕа,
Кынчаал буолан кылбайда
Тойот-хотут хараҕар.

2. ОЧУОС

Өлүөнэ баһыгар суорба таас Очуос баар,
Халлаанныын аалсыһар үрдүктээх,
Былыргы дьылларга ол очуос саалыгар
Тыал эрэ кыскыйа сүүрбүттээх.

Най былыт налыйан аннынан ааһара,
Кынаттаах да көтөн тиийбэтэ,
Ярай биир хотой кыыл сынньанар буолара,
Ийанын сылаатын тэйитэн.

Киһиттэн биир киһи үрдүгэр тиийбитэ,
Саха уол туйгуна Манчаары;
Соҕуруу дойдуттан ол күрээн испитэ,
Суорбаҕа олоорто мунчааран ..

Манчаары саныыра: төрөөбүт дойдутун
Көҥүл, дьол үөрүүтэ тумнарын;
Хамначчыт аймаҕа хаанна ара көһүйэн
Баайдарга эмтэрэр мунгнарын...

Манчаары саныыра: дойдутун кэскилин,
Сахаттан ыар миинньик түһэрин,
Саҥньыйбыт, утуйбут санаата уһуктан,
Сайдыылаах дьон буолар түстэрин.

Манчаары саныыра: соҕотох олоҕун,
Маҥнайгы хотой кыыл буоларын;
Таас үрэх күрүлгэн уулара холбоһон
Өрүспүт эйгэтэ туоларын...

Ол суорба үрдүгэр тахсыбыт бэлиэтин
Үрдүк таас остуолба аспыта,
Ийалаах санаатын, охсуһуу мэҥиэтин
Укулаат болотун саайбыта.

М4 4

Ол курдук аатыран суорб
Манчаары кэриэһин туп
Өлүөнэ эбэбит киэг
Харабыл тааһынан ту

3. ЭДЭР СААС

Дьармагыан баай су
Дьааҥы бастарынан
Аҥҥа баппат албан
Саха сирин сабардыыр

Ыраах, чугас баа
Ыҥырыы диэ
Ытыктаах
Сылдьа

Ки

Най былыт нал

Кынаттаах да ко

НЭЭБИТЭ

Стр.

Арай биир хотой к 3

Айанын сылаатын тэ үтүө күннэ) . . 4

ын, быдан кэмнэ) . 6

Киһиттэн биир киһ а 7

Саха уол туйгуна 8

Соҕуруу дойдутта 9

Суорбаҕа олоорт аттара 10

раах 11

гү будулҕан өрүкүйэн) . . . 14

Манчаары саныы сааһа саҕаланна) 15

Көҥүл, дьол үөл нүөт алааһыгар) 17

киһиттэ 18

Хамначчыт аймаҕ ду 19

Баайдарга эмтэ рыата 21

саас эргийбэт эриэкэйин) 23

йуҥка 30

Манчаары сан ыата 31

Сахаттан ыар ҕо саас 32

Саннынйыбыт 33

Сайдыылаа үрүйэ 34

ы 35

нэ комуолэ 37

Манчаары 39

Маҥнайгы хоһооннор 41

Таас үрэх күр ыһа 43

Өрүспүт эйгэ 45

. 48

Ол суорба пиэттиир редактор *А. А. Бэрилк.*

Үрдүк таа

Абалаах илии баттаммыта 18.IX-44 с. Бэчээтинэй лиинэ 2.0.

Уку Тираһа 3000. Сакаһын № рэ. 092. МЛ 05910.

САССР ГОСУДАРСТВЕННАЙ ТИПОГРАФИЯТА

Якутскай к. 1944